

Tanulmányút Finnországban

Jyvaskyula Finnország középső részén, a festői Pajanne tó északi peremén helyezkedik el, Helsinkitől 280 km-re északra. A város Közép-Finnország régióközpontja, közigazgatási területén 165 000-en laknak. Jyvaskyula a térség legnagyobb és legdinamikusabban fejlődő városa, lélekszáma 85 000 fő. Lakosságának megélhetését a szolgáltatások, a ffeldolgozás, a fa- és papíripari gépgyártás, és egyre inkább az információ- és wellness-technológia különféle szektorai biztosítják.

Jyvaskyula a finnek szemében a tanulás és a tudás városa. Itt jött létre az első finn tannyelvű iskola a XIX. század közepén. Ma is a városban működik az ország két legnépszerűbb felsőoktatási intézménye. A városnak minden harmadik lakosa egyetemista, illetve lakossága a legiskolázottabb egész Finnországban.

A város rendelkezik a kisváros előnyeivel, kényelmes, biztonságos és emberi léptékű. Különböző tanulmányok egybehangzó megállapítása szerint Jyvaskyula Finnország leglakhatóbb és leggyermekbarátabb városa.

A város arculatát nagymértékben befolyásolja az, hogy a világhírű építész – Alvar Alto – szülővárosa. Az elmúlt évtizedekben az 1837-ben alapított város régi épületeit egy új szemlélet jegyében fokozatosan lebontották, mára az óvárosnak csupán néhány épülete maradt épen. Helyükre modern épületek kerültek, amelyek közül számosat Alvar Alto tervezett.

A magyarországi FICE szervezésében 2007 áprilisában egyhetes szakmai tanulmányúton Jyvaskyula városában jártunk.

Finnország szociális ellátására nagy összeget fordítanak, amelynek jelentős részét az állami tulajdonban lévő Szerencsejáték Rt. finnországi megfelelőjének éves bevételéből fedezik.

Jyvaskyulában a város költségvetésének 50 százalékát szociális szolgáltatásokra költik, amelyek rendkívül széleskörűek, a szükségleteknek megfelelően a problémákat – komplexitásukban megragadó intézményrendszer működtetésével – képesek hatékonyan kezelni.

Az intézményrendszert, illetve a feladatok ellátását a **Szociális és Egészségügyi Szolgáltató Központ** fogja össze, amely 2300 szociális és egészségügyi szakembert foglalkoztat.

A Szociális és Egészségügyi Szolgáltató Központ felügyelete alatt négy részre tagolódva, külön költségvetéssel működnek az eltérő területekért felelős egységek:

- A mindenkire kiterjedő *egészségügy*, ahol nagy hangsúlyt kap a prevenció és az egészségmegőrzés, beleértve a lelki egészségvédelmet is.

- A következő egység az *idősek ellátásáért* felelős, amely magában foglalja mind az intézményes, mind pedig az otthoni gondoskodás biztosítását.

- A harmadik egység a minőségi *napközbeni ellátás* megoldását célozza, bölcsődék, óvodák és családi napközök működtetésével.

- A negyedik egység a *Szociális és Családvédelmi Osztály*. Tanulmányutunk során az ezen a területen belül működő gyermekvédelmi tevékenység megismerésére, tanulmányozására volt lehetőségünk.

■ A SZOCIÁLIS- ÉS CSALÁDVÉDELMI OSZTÁLY MUNKÁJÁNAK BEMUTATÁSA

Az osztály célja, hogy támogatást nyújtson Jyvaskyula lakóinak a mindennapokban, segítse önállóságukat és munkaképességük fenntartását. Célcsoportjai elsősorban a gyermekes családok,

a fogyatékosok, a munkanélküliek, a bevándorlók, a pszichés betegségből felépülők, illetve a droghasználók és az alkoholfüggők.

Az osztály a szociális és pszichés problémák megelőzésén dolgozik, és segíti a lakosokat az ilyen jellegű problémáik megoldásában. Az osztályok közötti kölcsönös együttműködés eredményeként jól irányzott és megfelelő időpontban létrehozott szolgáltatásokat biztosít.

Az osztályon belüli öt alosztály mindegyike önálló szakmai egységként működik, amelyek a következők:

Rehabilitációért felelős alosztály

A szolgáltatások közé tartoznak a rehabilitáció, a szociális segélyezés, a pénzügyi- és adótanácsadás, a bevándorlók és a tolmácsoló központ szolgáltatásai, illetve a szociális törvény által meghatározott lakhatási szolgáltatások biztosítása.

Fogyatékosokkal foglalkozó alosztály

A fogyatékosok jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló törvény szerint a fő szolgáltatások közé tartoznak a különböző lakhatási szolgáltatások, a mindennapos tevékenységek biztosítása és az ápolási díj kiutalása. A törvény a fogyatékosok számára szállítást, speciális otthonokban való elhelyezést, lakását átalakítást és a siketek számára tolmácsolási szolgáltatásokat biztosít.

Pszichoszociális szolgáltatásokat nyújtó alosztály

Az alosztálynak az a feladata, hogy összefogja az általános iskolák pszichológusainak, a regionális nevelési tanácsadónak és a családsegítő szolgálatnak, illetve a mobil krízisközpontnak a munkáját.

A foglalkoztatásügyi alosztály

Az alosztály a munkanélküliek számára új munkahelyek te-

remtésével foglalkozik a város és más különféle szervezetek köztélékében.

Gyermekvédelmi alosztály

A gyermekvédelmi alosztály feladatai a gyermekvédelmi elátások és szolgáltatások biztosítása, a családsegítő munka, az apasági ügyek, a gyermekek gyámsági és láthatási ügyeinek kezelése.

Jyvaskyula gyermekvédelmének megismerésére öt nap állt rendelkezésünkre. Minden nap más és más intézmény vendégei voltunk.

Vendéglátóink először a városi **Szociális- és Családvédelmi Osztály** vezetője és munkatársai voltak.

A hivatal a város szívében, jól megközelíthető helyen található. Irodái korszerűek, tágasak, jól felszereltek, berendezésük esztétikus, ám ugyanakkor az északi országokra jellemzően puritán.

Az első nap programja a finn gyermekvédelmi rendszer felépítésének tanulmányozásával telt.

A jyvaskyulai gyermekvédelemben 32 szociális munkást, 50 szociálpedagógust és 18 családgondozót foglalkoztatnak, valamint terapeutákat elsősorban az alkoholbetegek és a drogfüggők kezelésére.

A szakemberek létszáma az esetszámok alakulásának függvényében nekünk nehezen volt értelmezhető, tekintettel arra, hogy *Finnországban az alapellátás és a szakellátás nem létező fogalmak, a családban élő és a családból átmenetileg kiemelt gyerekekkel és családjakkal folytatott szociális munka egymástól nem különül el.*

Elmondásuk szerint kevesen vannak a feladat mennyiségéhez viszonyítva, amely számokban kifejezve annyit tesz, hogy a 18 családgondozó évente kb. 200-300 gyerekkel és családjával foglalkozik, amely mintegy évi 3000 családlátogatást jelent.

A látogatások sűrűsége a probléma jellegéhez igazodik, de nagy általánosságban az a jellemző, hogy a *kapcsolatfelvételt követően, illetve a 2-3 hónapig tartó feltérképezés időszakában a családgondozó minden nap látogatja a családot*, és segíti „mendezselni a mindennapokat”. A családgondozó a segítség során figyelni a családban folyó interakciókat is annak érdekében, hogy pontosabban lehessen meghatározni a beavatkozás irányát és intenzitását. A szakszerű beavatkozás igénye kizárja, hogy a családnál ún. villámlátogatásokat tegyenek, ezért ilyen nem is fordul elő. Fontos szakmai kritérium ugyanis, hogy *a családnál folytatott munka napi 2-4 óránál nem lehet kevesebb*. Mind-ebből az is következik, hogy egy családgondozó két családnál több látogatást nem iktathat be a napi munkarendjébe.

A Gyermekvédelmi Alosztály által foglalkoztatott 50 szociálpedagógus évente mintegy 1000 gyerekkel és családjával folytat preventív szociális munkát. Munkavégzésük helyszíne azonban nem itt, hanem a különféle iskolákban van.

A 32 szociális munkás esetgazdaként a családgondozók és a szociálpedagógusok munkáját fogja össze, valamint hatósági szerepkörükhöz tartozik az apasági, a gyámsági- és a láthatási ügyek vitele is.

Mint látható, a hatósági és a szolgáltatási feladatok nincsenek egymástól mereven elválasztva. A „hivatal” hatósági döntéseit – kivéve az akut krízishelyzeteket – minden esetben meg-

előzi egy tervszerű és intenzív családgondozói munka, amelynek feladata olyan szolgáltatások elérhetővé tétele és kiválasztása, amelyeknek az igénybevételével a családon belüli problémák kezelhetőbbek lesznek, és elkerülhetővé válik a gyermek családból történő kiemelése.

Ha mégis szükséges a gyermek családon kívüli elhelyezése, az az esetek nagy százalékában a szülő beleegyezésével, illetve belátásával valósul meg, és hangsúlyozottan csak átmeneti jellegű.

A gyámság minden ilyen esetben a szülőnél marad, és a gyermek/ek/ átmeneti elhelyezése után is folytatódik az intenzív családgondozás. A gyámság meghagyásának itt jelentősége van, a családgondozás során ugyanis mindvégig a szülői szerepek és kompetenciák megerősítésére törekcszenek. A család erőforrásaira támaszkodva, pozitív visszajelzésekkel élve a szülők felelősségérzetének ébren tartása a céljuk. Ez a magyarázata annak, hogy a finn gyermekvédelem nem válik ketté alap- és szakellátásra.

A gyermek családból történő végleges elhelyezése csak bírósági úton lehetséges, ez azonban csak elvétve és csak nagyon súlyos esetben fordul elő. Ebből következően az örökbefogadások száma is csekély. A cél nem a gyermekek örökbeadása, hanem a családok alkalmassá tétele gyermekük nevelésére.

A különböző végzettségű szakemberek munkakörei és kompetenciái egymástól jól elkülönülnek, és nem átjárhatóak. Ennek a tagolásnak megfelelően a szociális munkás, aki a családgondozók és a szociálpedagógusok munkáját összefogja, minden esetben csak egyetemi végzettségű lehet. A családgondozók és a szociálpedagógusok viszont főiskolai végzettségűek, döntéseket ők nem, csak az egyetemi végzettségű szociális munkás hozzát.

Minden egyes esetet egy szociális munkás és két családgondozó kezel. Ennek azért van jelentősége, mert többszempon-tú megközelítést tesz lehetővé, mindamelllett a családgondozók egymást is tudják helyettesíteni, ha kell. A szociális munkás maga is tesz látogatás/oka/t a gondozott családnál, de nem olyan sűrűséggel (csupán 2-3 havonta), mint a családgondozók. A szociális munkás esetmegbeszéléseken tájékozódik a család helyzetéről és a családgondozók munkájáról, kvázi esetgazdaként tartja a kezében a szálat, és jelöli ki a családgondozás további irányát.

A gyermekvédelemben különböző tevékenységet végző munkatársak feladatainak összehangolását segíti elő az is, hogy a megjelölt munkakörökben dolgozóknak egy meghatározott számítógép alapú nyilvántartáshoz van hozzáférésük. Innen rendkívül hamar jutnak információhoz a gondozott családról, az éppen zajló beavatkozások jellegéről. A zárt rendszerű nyilvántartás kiterjed a jyvaskyulai régió egész területére. Papíralapú dokumentációt csupán olyan esetekben használnak, amikor a gondozott család, vagy gyermek másik régióba költözik, illetve kerül.

Vendéglátóink ügyes és okos szervezésének köszönhetően az első napon megfelelő képet kaptunk a finn gyermekvédelem felépítéséről és a szemléletükről, így a következő napokon történő intézmények meglátogatásakor azokat a rendszerben elfoglalt helyük és szerepük szerint tudtuk már szemlélni.

Tanulmányutunk következő állomása egy országos hálózat részeként működő civilszervezet **Átmeneti Otthona** volt.

A három házból álló épületegyüttes a város szélén, természeti környezetben helyezkedik el közvetlenül egy erdő és egy tópart szomszédságában, közlekedés szempontjából azonban jól megközelíthető helyen van.

Az Otthon alapvetően három részlegre tagolódik:

- Az egyik a *drog- és alkoholfüggő anyák és újszülöttjeik ellátását végzi*. A részlegre történő bekerülés elsősorban önkéntes, de szociális munkás által készített beutalóval is történhet. A felvétel a terhesség hatodik hónapjától kezdődhet, és a szülést követően fél évig tarthat. Tapasztalatuk szerint a rendelkezésre álló hat hónap kevés idő az anyák stabilizálására, ezért előkészítés alatt van az a szabály, amely lehetővé teszi majd, hogy az anyák a szülést követően egy évig maradhassanak az otthonban.

Szemléletükben hangsúlyos, hogy minden ott töltött hónapot az anyák és gyermekeik szempontjából eredményként könyvelnek el, tekintettel arra, hogy minden együtt töltött idő a gyermek számára meghatározó ösbizalom megtartását eredményezi, az anyák számára pedig ennek megtapasztalását, és a gyerekhez való szorosabb kötődés kialakulását, ami csökkenti az elhagyás, elhanyagolás veszélyét.

Elmondásuk szerint a teljes körű támogatás ellenére is gyakori a visszaesés, általában gondozottjaik egyharmadánál nem sikerül elkerülni, hogy az anyákat a gyermekeiktől el kelljen vá-

lasztani, egyharmaduknál együtt maradhatnak ugyan, de csak további szoros támogatás mellett, míg a másik egyharmaduknál viszonylag kevés segítséggel megoldható további együtt maradásuk.

Módszereik közül kiemeljük, hogy a hangsúly itt is a szülői kompetenciák erősítésén van. A mindennapos tevékenység rutinját azáltal igyekeznek megszilárdítani, hogy az anyák a munkatársakkal közösen végzik a napi tennivalókat. Ezek a csecsemő gondozásán túl a napi takarítást, főzést, bevásárlást, stb. jelentik. Mindez természetes része a rehabilitációjuknak. Amennyiben az elbocsátást követően ismételt elhelyezésre lenne szükség, akkori gyakori, hogy a második esetben már nem az együttes felvételükre, hanem a gyermek külön elhelyezésére tesznek javaslatot.

- A következő részlegben *krízishelyzetben lévő gyermekek és családjaik* kapnak támogatást. Ebben az esetben az elhelyezés mindössze három hétig tarthat. Ez idő alatt kell a végleges megoldást kidolgoznia a Gyermekvédelmi Alosztálynak.

- A harmadik részlegben olyan *gyermekek hazaadását megalapozó vizsgálat* zajlik, ahol a gyermekeket már korábban kiemelték a családjukból, és a családgondozás eredményeképpen a családok alkalmassá váltak gyermekük nevelésére. Ezekben az esetekben a vérszerinti szülők és gyermekeik 3-6 hétig kapnak itt ellátást. Az intézmény szakemberei ebben a végleges hazakerülést megelőző időszakban a szülők és gyermekeik egymásra hangolódását segítik elő.

A változó igényeknek megfelelően a funkciókat fokozato-

san bővítik. Véleményük szerint a többprofilúság megkönnyíti az összetett problémák kezelését. Az újabb szolgáltatásaik körébe tartozik az *apák támogatása* is. Azt tapasztalták ugyanis, hogy minél erősebb egy családban az apa pozíciója, annál inkább esélyes a család a talpra állásra, az önálló életvitelre.

Szolgáltatásaik bővítése során bevezették a *nevelőszülőknél nevelkedő gyermekek kapcsolattartásának biztosítását* vér szerinti hozzátartozóikkal. Mindez természetesen segítő felügyelet mellett történik.

Olyan gyermekek esetében is *biztosítják a vér szerinti szülőkel való kapcsolattartás lehetőségét, ahol valamilyen ok miatt a kapcsolattartás nem történhet a vér szerinti szülő háztartásában.*

A szolgáltatások további bővítése folyamatban van. A legfrissebbek közé tartozik a „baby-plusz” program, amelynek keretében a *szülés utáni depresszióban szenvedő anyák támogatása* valósul meg. A segítség módszerei közül kiemelendő a telefonos segítségnyújtás, a terápiás támogatás, és a család felvétele az Átmeneti Otthonba minden olyan esetben, amikor az anya tehermentesítésére van szükség. Felvételre kerülhet sor akkor is, ha a család már kifáradt „nehéz” csecsemőjük gondozása során. A csecsemő éjszakai ellátása ilyenkor átmenetileg az intézmény szakembereinek a feladata annak érdekében, hogy a szülők kialakhassák végre magukat. A segítség, a csecsemő megfelelő életritmusának kialakításáig, illetve a szülők kifáradásának leküzdéséig tart.

Látogatásunk következő állomása egy **nevelőszülői család otthona** volt.

A nevelőszülői család otthona távol a várostól egy erdő közepében, tóparton helyezkedett el. A nagyméretű családi házat néhány hasonló ház vette körül. A közlekedést autóval oldják meg, amellyel Finnországban minden család és minden család-gondozó rendelkezik.

A szóban forgó nevelőcsalád hagyományos nevelőszülőként tevékenykedik. Itt jegyezzük meg, hogy Finnországban is az ún. PRIDE /FIKSZ/ módszerrel történik a nevelőszülők felkészítése és kiválasztása, mint Magyarországon, amely feladat egyedül a trénerek kompetenciája. Az esetleges alkalmatlanságukról szóló döntést megfellebbezni ott nem lehet.

Vendéglátóink elmesélték, hogy saját szervezésű figyelő és segítő hálózatot hoztak létre egyesületi keretek között. Ennek segítségével tudnak egymással kapcsolatot tartani, és támogatást kapni.

A nevelőszülői elhelyezésekkel kapcsolatban általánosságban elmondták, hogy többnyire 12 év alatti gyermekek kerülnek nevelőszülőkhöz. A vér szerinti hozzátartozókkal való kapcsolattartás lebonyolítása nem a nevelőszülő feladata, hanem azé a családgondozóé, aki a vér szerinti családdal is foglalkozik. A nevelőszülőnek ebben nem is kell részt vennie. Elmesélték, hogy a hagyományos és a hivatásos nevelőszülők között feszültség keletkezett attól, hogy a hivatásos nevelőszülők tevékenységének honorálása többszörösen magasabb a hagyományosénál.

Ezt követően a **Mattila Családsegítő Otthonban** tettünk látogatást.

Az épület a város külső részén, családi házas övezetben helyezkedik el. Az Otthon semmiben nem tűnik ki környezetéből, a ház külső falán sincs semmilyen megkülönböztető jelzés.

A berendezésre jellemző, hogy hangsúlyozzák az átmeneti jelleget, célszerű, puritán, nem ad lehetőséget arra, hogy „belakják”.

Feladatuk ugyanis a krízishelyzetben lévő családok megsegítése. 25 éve működnek, de eredeti funkciójuk átalakult. Korábban hosszabb ideig látták el a gyerekeket, most inkább krízisellátás folyik, évente kb. 140 kliens fordul itt meg.

Tartózkodásuk 1-2 naptól 2-3 hónapig tart, amely a törvény szerint nagyon indokolt esetben 3 hónappal meghosszabbítható. Ez idő alatt dönteni kell a további teendőkről. Alapelvük szerint a *gyerekek a folytonosság érdekében ugyanabba az iskolába kell járnia, mint ahová korábban is járt.* Ha ez messze van, akkor taxit hívnak. A költségeket az önkormányzat állja.

A házban egyszerre 14 kliens kaphat segítséget. A felvétel hátterében a szülő drog- és alkoholfogyasztása, illetve mentálhigiénés problémája áll, de segítséget kap itt az is, aki bármely ok (például kórházi tartózkodás) miatt átmenetileg akadályoztatva van gyermeke ellátásában. Arra a kérdésünkre, hogy gyermek magatartási problémák miatt kerülhet-e ide, azt a választ kaptuk, hogy *a gyermek tünete önálló okként nem szerepelhet, mert az mindig a szülő magatartásának a lenyomata.* De ezekben az esetekben sem arra helyezik a hangsúlyt, hogy a szülő hibás, hanem arra, hogy segítséggel képes lehet gyermeke megfelelő nevelésére. A szülő hibás magatartásának hangsúlyozására csak kirívó esetekben kerül sor, például *szexuális abúzus* esetében. Már ennek *gyanúja is elegendő indok a gyermek családból történő azonnali kiemelésére*, amely a rendőrségi és egyéb vizsgálatok elvégzéséig, illetve a bíróság munkájának befejezéséig tart.

Az Otthonban 12 fő dolgozik, délelőtt 2, délután 3, éjszaka pedig 1 ember van szolgálatban. Nagyon várják a gyermekvédelmi törvény módosításának hatályba lépését, mert ez lehetőséget teremt majd arra, hogy még két embert vegyenek fel.

A munkaidő-beosztást rugalmasan kezelik, az aktuális állapotoknak megfelelően. Ha például nyári szünet miatt egyszerre több gyermek tartózkodik a házban, akkor az egy időben szolgálatot teljesítők számát növelik. A beosztást 6 hétre előre készíti el a vezető. A közeli tervek között szerepel egy TITÁN nevű számítógépes program beszerzése, amelynek segítségével a munkaidő-beosztás elkészítése gyerekjáték lesz, és amelynek segítségével akár 6 évre előre is elkészíthetik majd azt.

A gyermekekre vonatkozó nyilvántartásról egy AFRIKA nevezetű program gondoskodik, az a cél, hogy a papír alapú nyilvántartás fokozatosan háttérbe szoruljon.

Minden gyermek érkezése napján két saját nevelőt kap, akiknek az a dolguk, hogy a gyermek érdekét szem előtt tartva „anyatigrisként” védjék őket bármilyen eljárás során. *Feladatuk, hogy különösen nagy megkülönböztetéssel foglalkozzanak az illető gyermekkel.*

A magyarországi gyakorlattól eltérően *a házban nem dolgozik pszichológus*; amennyiben ilyen típusú segítségre van szükség, a gyermeket az egyetemi klinikákra viszik, ahol a szükséges pszichológiai, ill. esetenként pszichiátriai terápiát biztosítják számára. *Az Otthonban dolgozó szakembereknek csupán annyi tartozik a kompetenciájukba, hogy a külső szakember segítségét igénylő problémákat felismerjék*, és eldöntsék, hogy melyik szakemberhez forduljanak.

Mindenhol – így itt is – *fontosnak és nélkülözhetetlennek tartják a folyamatos team-munkát*, mert ez biztosítja a multi-professionális esetkezelést. Abból a felismerésből indulnak ki, hogy nem mindenki ért mindenhez, ezért csak a team-munka segítségével tudják egymást támogatni annak érdekében, hogy a legmegfelelőbb segítségnyújtást tudják biztosítani.

Újabb vendéglátóink a **Mediációs Iroda** munkatársai voltak.

Irodájuk egy belvárosi bérház emeleti lakása. A helyiséget nemrégiben kapták az Önkormányzattól, berendezése látogatásunkkor még csak kialakulóban volt.

Finnországban már 20 éve van lehetőség mediációra, de törvényi szabályozása 2006 elején jelent meg. Működését négy éves költségvetés biztosítja, amelyet az Önkormányzat fedez, de a költségekhez az Igazságügyi, valamint a Szociális Minisztérium is hozzájárul. Hosszabb távú céljuk, hogy az iroda hálózattá bővüljön annak érdekében, hogy a mediáció mindenki számára elérhető legyen.

Kiseb bűncselekmények esetén a rendőrség és a bíróság megkeresésére dolgoznak. 2006-ban 115 mediációt bonyolítottak, és a rövidtávú céljaik között szerepel, hogy elérjék az évenkénti 500 mediációt.

Az önkéntes mediátorok képzése is itt történik, jelenleg Közép-Finnországban 60 önkéntes dolgozik. Az önkéntesek egy 40 órás képzésen vesznek részt, amely főleg hétvégekre szerveződik. Azt tervezik, hogy a képzés után ún. gyakornoki idő beiktatásával az önkéntes mediátorjelölteknek legyen módjuk eldönteni, hogy akarnak-e mediátorként dolgozni.

Egy eset mediálásáért most 25 eurót fizetnek.

A mediációt többnyire verekedés, családon belüli erőszak, garázdaság, rongálás, lopás, becsületsértés és internetes rablás esetén alkalmazzák. Az elkövető minden esetben magánszemély, a sértett azonban lehet bárki, akár a város is.

Finnországban a 15 év alatti gyermekek nem büntethetőek, de kártérítésre kötelezhetőek, ezért ebben az életkorban a mediációnak különös jelentősége van. (A mediációban résztvevő legfiatalabb elkövető 11 éves volt, esetében a mediálás megállapodással ért véget.) Kiskorú gyermekek esetében a mediáció során a törvényes képviselőnek jelen kell lennie.

A 2006-ban lebonyolított 115 mediálás 75 esetben sikerrel zárult.

Tanulmányutunk során a fentiekén kívül még számos intézményben voltunk (pl. szexuálisan bántalmazott nőkkel foglalkozó alapítványnál, utcai szociális munkát végző szervezetnél), de a továbbiakban részletesebben már csak egy **Ifjúsági Otthonban** tett látogatásunk tapasztalataira térünk ki.

A szóban forgó intézmény vezetője elmondta, hogy itt összesen tizennégy, 14-18 éves fiúgyermek ellátását biztosítják két, 7 fős csoportban. Minden gyerekre egy szakember jut. A gyerekek minden igényt kielégítő anyagi és szakmai ellátásban részesülnek, de az a gyerek, aki másfajta nevelést igényel – például súlyos magatartási zavarok miatt –, egy zártabb, szigorúbb kereteket nyújtó intézménybe kerül. Ilyen jellegű intézmény ebben a régióban nincs, de a tájékoztatásukból megtudtuk, hogy az elhelyezés nem jelent problémát, mert más régióban ugyan, de a szükséges férőhelyek mindig rendelkezésre állnak.

Az intézmény bemutatása során volt alkalmunk találkozni egy olyan családgondozóval, aki részletes tájékoztatást adott nekünk arról, hogy hogyan alakult ki a jelenlegi családgondozói munka gyakorlata. Elmondta, hogy korábban párhuzamos családgondozás volt, mert minden gyermekotthonban dolgozott családgondozó, de emellett a Szociális és Családvédelmi Osztályon is folyt a ilyen munka. Ennek hatékonyságával nem voltak elégedettek, és első lépésként *a párhuzamos feladatellátást szüntették meg*. Így alakult ki a jelenlegi helyzet, amely szerint a Szociális és Családvédelmi Osztálynál maradt a családgondozói feladat, de a családgondozó irodája a gyermekotthon területén van. *Mindez azért történik így, hogy a családgondozás folyamata a kezdetektől fogva egy kézben legyen, hogy az információáramlás ne szenvedjen csorbát, és hogy a családgondozásért viselt felelősség ugyancsak egyértelműen tisztázott legyen*.

A strukturális átalakításon kívül a minőségi családgondozói tevékenység szakmai kritériumait is meghatározták. Ennek jellemzői:

- *Láthatóbbá kívánták tenni a folyamatot* annak érdekében, hogy könnyebben lehessen kontrollálni a beavatkozások szükségességét és minőségét a szakemberek és a kliensek számára egyaránt.

- Célul tűzték ki *a kliensekkel való kapcsolat minőségének a javítását*, megteremtették a *visszajelzés lehetőségét*. Ezért kérdőíveket dolgoztak ki, amelyeket bizonyos időközönként értékelnek. Az összesített tapasztalatok függvényében rugalmasan változtatják munkamódszerüket.

- Fontos momentum a családokkal való *szereződéskötés*. Ennek során kitérnek arra, hogy a családgondozónak *titoktartási kötelezettsége* van, és arra is, hogy *bűncselekmény gyanúja esetén viszont mérlegelés nélküli és azonnali feljelentési kötelezettség terheli*.

- Hangsúlyosabbá vált a *tervkészítés*. Ennek során *meghatározzák a beavatkozás célját*, valamint azt is, hogy *milyen módszerekkel dolgozzanak*, kivel és mikor találkozzanak, meddig tartson a családgondozás, stb.

- A szociális munka a *család erőforrásaira épít*. Kezdetben a család erősségeit keresik, és ezek visszajelzése történik. A bizalom kialakítása után határozzák meg a fejlesztendő területeket. *Abból indulnak ki, hogy a család gyakran azért működik diszfunkcionálisan, mert nem is tud arról, hogy valamit nem tesz jól*.

- Ha nem eredményes a családdal való közös munka, akkor a gyermek családból történő kiemelését kezdik előkészíteni. Ilyenkor a *család önmagát értékeli*, megfogalmazzák közösen, hogy mi nem ment jól, mit nem csináltak jól, és miben kell még változtatni.

- A központban dolgozó szociális munkás is aktív résztvevője a folyamatnak, és bár a *családból való kiemelés szükségességét a családdal mondatják ki*, a hatósági döntés a szociális munkás kompetenciája.

Ugyancsak ebben az otthonban ismerkedtünk meg az elhelyezés gyakorlatával. A miénkhez hasonló módon ugyancsak team-munka eredményeképpen határozzák meg a gyermek leendő gondozási helyét.

■ ÖSSZEFOGLALÓ GONDOLATOK

Mindaz, amit Finnországban láttunk, mély benyomást tett ránk. Nem elsősorban azért, mert nyilvánvalóan sokkal több pénz áll rendelkezésre a szociális szféra, és ezen belül a gyermekvédelem működtetésére, hanem azért, mert egy olyan egységes és előremutató szemlélettel dolgoznak a finnországi szakemberek, ami biztosítja a hatékonyságot.

A finn szakemberek is tudják azonban, hogy a megfelelő anyagi háttér biztosítása nélkül nem várható el egyetlen szakembertől sem, hogy minőségi munkát végezzen. Ezért:

- Mindenhol jó minőségű, a feladat ellátásának megfelelő, jól felszerelt és esztétikus épületekben, illetve helyiségekben folyik a munka.
- A számítógépes nyilvántartás – amely már szinte teljesen kiszorította a papíralapú nyilvántartást – általános, mindezt energia- és költségkímélő is egyben.
- A szociális munkások és a családgyógyászok munkavégzésükhöz autót és laptopot kapnak.
- A szociális szférában dolgozók számára biztosított az egy évig tartó rekreációs szabadság lehetősége, de csak akkor, ha a Munkaügyi Központ tud a helyettesítésükre megfelelő végzettséggel rendelkező munkanélkülit küldeni.
- A gyermekotthonokból nagykorúvá váló gyerekek nem válhatnak hajléktalanná (Finnországban egyébként sincs hajléktalanság), mert önálló életkezdésük támogatásának része a lakhatás biztosítása.

Természetesen mi is tudjuk, hogy a pénz nem elhanyagolható szempont egy rendszer működtetéséhez, a hangsúlyt azonban mégsem az anyagiakra, hanem a szemléletre helyeznénk. Írásunkban kiemeléssel már eddig is próbáltuk hangsúlyozni a finnországi gyermekvédelem szemléletének jellemzőit, most azonban felsorolásszerűen kiemeljük a számunkra leglényegesebbeket:

- A gyermekvédelemben az alap- és a szakellátás nem válik ketté. A családban élő és a családból átmenetileg kiemelt gyermekekkel folytatott szociális munka egymástól nem különül el.
- A hatósági és a szolgáltatói feladatok nincsenek egymástól mereven elválasztva.
- A gyermek családon kívüli elhelyezése az esetek döntő többségében a szülő beleegyezésével történik, és csak átmeneti jellegű.
- A gyámság ezekben az esetekben a szülőnél marad.
- A gyermek családból történő végleges elhelyezése csak nagyon súlyos esetekben és kizárólag bírósági döntés alapján lehetséges.
- A családgyógyász során a szülői szerepek és kompetenciák megerősítésére törekszenek.
- Beavatkozásaikban a gyermek tünete önálló okként nem szerepel, azt mindig csak a szülői magatartás lenyomataként kezelik.
- A családgyógyász kezdetben naponta látogatja a családot, a látogatások sűrűsége a későbbiekben a probléma jellegéhez igazodik.

- A családnál folytatott napi munka 2-4 óránál nem lehet kevesebb.
- A családgyógyász során a hangsúly a meglévő erőforrásokra helyeződik.
- A családdal folyó szociális munka szerződés-kötésen alapul és tervszerű.
- Minden beavatkozást két családgyógyász és egy szociális munkás végez folyamatos egyeztetés és esetmegbeszélés mellett.
- A végzettségek és az ehhez társuló ellátható munkakörök és kompetenciák szigorúan szabályozottak. Döntéseket például csak az egyetemi végzettségű szociális munkás hozhat.
- A jelenlegi struktúra kialakításánál a párhuzamos feladatellátást megszüntették, vagyis családgyógyászást a gyermekotthon dolgozói nem, csak a Szociális- és Családvédelmi Osztály munkatársai végezhetnek.
- A gyermekvédelmi intézményeknél nem foglalkoztatnak pszichológusokat, pszichés problémák esetén a terápiát a klinikumban biztosítják.
- A kellő számú intézmény és azok sokszínűsége megteremtí annak lehetőségét, hogy minden gyerek a számára legmegfelelőbb ellátást kapja, és érvényre juthasson a gyermek mindenek felett álló érdeke.

A számunkra jól szervezettnek és jól működőnek tűnő rendszerrel azonban a finn szakemberek még mindig nem elégedettek. Ezért a gyermekvédelmi törvény módosítása hamarosan hatályba lép. A módosítás rendelkezik majd a szakmai létszámok további növeléséről, és biztosítja a kliensek emberi méltóságukhoz fűződő jogainak érvényre jutását. A gyermeki jogok határozottabb érvényesülése érdekében pedig nevesíti azokat az eljárásokat, amelyek során a gyermek véleményét 12 éves kora felett, illetve a gyermek fejlettségi szintjétől függően ezen életkor alatt is írásban dokumentálni kell. A gyermeki jogok kiszélesítése érdekében elrendeli, hogy a 15 éves kor feletti gyerekek már önállóan is kezdeményezhetnek eljárásokat, és ügyvédet is fogadhatnak. A módosítás rendelkezik továbbá az egyetemi végzettségű szociális munkások szerepének erősítéséről is.

Érdekes volt számunkra hallani a finn szakemberek véleményét arról, hogy bár országuk gazdag, versenyképes gazdaságot működtet és nagy a jólét, az emberek mégis érznek problémákat. Már rájöttek arra, hogy ezek általában nem orvosolhatóak pénzzel, ezért az emberi kapcsolatok minősége, az érzelmek és a kötődés került a szakma érdeklődésének középpontjába. Ez a gondolat jelenik meg a gyermekvédelemben is.

Mindezek után talán nem kell hangsúlyoznunk, hogy tanulmányutunk szakmailag sokat jelentett számunkra, és csak reménykedni tudunk abban, hogy a nem oly távoli jövőben a magyarországi gyermekvédelem is hasonló anyagi erőforrásokra támaszkodva és ilyen egységes, korszerű szemlélet mellett fog működni.

Zsámbéki Eszter, Hajduné Kálmán Margit